

skaidrības, kā izpētīts, cik precīzi organizāciju normatīvie dokumenti tiek realizēti praksē) raidījumu subtitrēšanā, bet mazāk runāts par audio formātiem neredzīgajiem un vājredzīgajiem skatītājiem, “vieglo” valodu vai citiem, moderno tehnoloģiju piedāvātiem risinājumiem. Tāpat nav analizētas zināmo risinājumu priekšrocības un trūkumi, kā arī izaicinājumi, ko tie sagādā raidorganizācijām, ieskaitot finansiālos izaicinājumus. Diskursa analīze pētījuma daļā nespēj dod neko principiāli interesantu un jaunu salīdzinājumā ar teorētiskajām nodaļām.

Diemžēl autors nav skaidrojis arī šo nodaļu vietu kopīgajā darba mērķu sasniegšanas kontekstā. Nav skaidrs, kā aprakstītais Vācijas sabiedrisko mediju regulējums tieši nodrošina cilvēku ar invaliditāti integrāciju. Nav skaidrs, kā izpētītais korelē ar Latviju vai attiecināms uz citām valstīm – daudz detalizēta materiāla, kas nenoliedzami ir interesants, bet nav pierādīts, ko tas dod tieši šai tēmai vai, formulējot citādi, kā, piem., nosacījumi, kas radīti Vācijas sabiedrisko mediju sistēmā, invaliditātes sociālās konstruēšanas un cilvēku ar invaliditāti iesaistīšanas kontekstā varētu dot labāku

rezultātu nekā morāli attīstīta, iejūtīga, godīga, solidāra un apzinīga mediju darbinieka intuitīvi pašregulatīvais darbs.

Tādēļ arī secinājumi sanākuši vispārīgi un nekonstruktīvi, lai arī pārskatāmi strukturēti – atsevišķi nostāju, mediju un specifiski arī sabiedrisko mediju līmenī. Tie formulēti idealizēti normatīvā diskursā – kā “vajag”, nevis kā “ir” – un netiek līdz līmenim, kurā parādītos, kas “nepieciešams, lai būtu”. Mazliet nepārdomāts liekas, piem., pēdējais secinājums: “Ēestu valodai sabiedrisko mediju saturā jāieņem valsts valodai līdzvērtīgas pozīcijas.” Ņemot vērā, cik sarežģīta ir šādu pozīciju “noturēšana”, un ņemot vērā, ka vienlīdz nozīmīgi tad būtu pārstāvēt ar līdzīgām pozīcijām arī citus invaliditātes veidus, domāju, ka risinājumiem šajā jomā būtu jābūt mazāk regulatīviem, bet drīzāk orientētiem uz mediju vadības un visu profesiju darbinieku vērtībām un izpratni. Šo izpratni noteikti veicinātu arī R. Puņņa grāmatas apgūšana, kā arī īpašs atbalsts tālākiem pētījumiem par sabiedrisko mediju organizācijas principiem, saturu un diskursu kopumā attiecībā uz cilvēkiem ar invaliditāti.

DOI: <http://doi.org/10.22364/adz.54.22>

KASKADIERIS NEIZPILDĀMĀKAI EPIZODEI

Raivis Bičevskis, *Dr. phil.*, LU asociētais profesors

Vācu filozofs Odo Markvards (1928–2015), kurš sevi pieskaitīja pēckara skeptiskās paaudzes pulkam, vienā no saviem tekstiem, kas vēlīts mūsdienu zinātņu un filozofijas liktenim, izsakās, ka filozofs vienmēr bijis brīvs pēddzīnis, kurš savos pētījumos medī it visur un šķērso visdažādāko disciplīnu, zinātņu, mākslu un ikdienas dzīves jomu robežas. Tāpēc ekspertu kultūras laikmetā ir grūti filozofu novietot un “noķert” un viņa teikto klasificēt. Sekas tam ir jau kopš Platona vēstulēm pazīstamie filozofijas vērtējumi, kuru

skala sniedzas no aprīnas līdz nicinājumam un plecu raustīšanai. Taču ir tā, ka ekspertu kultūrā reiz pienāk brīdis, kad eksperti piekļūst vai rausta plecus nevis tāpēc, ka filozofu izteikumi būtu dīvaini un pārāk neiekļaujami, piem., reālpolitikas vai sociopsiholoģijas pielietojumā, bet gan tāpēc, ka pati realitāte, paši fenomenī, par kuriem ir runa, ir pārāk kompleksi vai vispār netverami, lai gan pilnīgi un nepārprotami “reāli”. Tad, saka Ū. Markvards, filozofs parādās kā kaskadieris neizpildāmākai epizodei, kuras paveikšanu

neuzņemas neviens eksperts, neuzņemas neviens ārpus filozofijas.¹

Māris Kūlis ir ķēries pie uzdevuma, kas atgādina šādu U. Markvarda piesaukto lomu kaskadiera neizpildāmākai epizodei: par Islāma valsti, par džihādu un terorisma draudiem, kas nāk no islāma radikāliem strāvojumiem, ir informēts, šķiet, ikviens Rietumu sabiedrības loceklis, sākot ar sociālo tīklu vidējo patērētāju, skolēniem skolās un beidzot ar pētniecības institūtu un centru darbiniekiem, kuri saistīti ar savu nacionālo valstu sociālo un politisko problēmu un starptautisko politisko procesu izpēti. Tomēr mēģināt šos ar mūsdienu globalizētās sabiedrības iekšējiem konfliktiem un negaidīti tiešiem, nepastarpināti nežēlīgiem nāves draudiem saistītos fenomenus aplūkot, kā arī skaidrot plašākā kultūru un civilizāciju attīstības un savstarpējo attiecību vēsturiskā un – svarīgi! – nākotnes perspektīvā, – to pašlaik uzņemas darīt pavisam nedaudzi. Vēl vairāk: skatīt Islāma valsti ne tikai kā labi drīz iznīcināmu ļaunuma centru vai draudu, ar kuru jātiekas galā sabiedroto spēku koalīcijai vai tās atbalstītiem reģionāliem militāriem spēkiem, bet arī kā fenomenu, kas vairāk, daudz vairāk pastāsta par Eiropu un Rietumiem, – šāds uzdevums nu reiz ir īsts kaskadiera cienīgs pienākums, neizpildāmākā epizode, kas prasa iedziļināties ne tikai islāma kultūras līdzšinējā vēsturē un, *in concreto*, Islāma valsts tapšanā un tās rašanās nosacījumos, bet arī Eiropas mūsdienu garīgajā situācijā un tās avotos. Uzņemties risināt šādu uzdevumu nozīmētu atsaukt atmiņā pašu Rietumu filozofu pašrefleksīvās prognozes un atskatus, kuros jautāts par Rietumu kultūras likteni. Uz to laikam gan spējīgs tikai un tieši filozofa izglītību ieguvis pētnieks, kura skatījums būtiski papildina līdz šim islāma problemātikā latviski pausto.² M. Kūlis arī uzsver šo apstākli grāmatas priekšvārdā: “Bez

filozofijas vēstures zināšanām grāmata būtu krietni pliekanāka.” (TK 11. lpp.) Tik tiešām, stāsts par Islāma valsti “vienlaikus ir stāsts par mums pašiem – par mūsu vājumu un ļaušanos draudiem, par intelektuālo apmulsumu un par kultūras vitalitāti” (TK 13. lpp.) vai – par kultūras vitalitātes avotiem, trūkumu un tā sekām.

Grāmatas autors jau ievadā citē pētniekus, kas tieši Islāma valsts saasinātajā politiskajā situācijā saskata to, ka civilizācijas un kultūras saistītas ar ideāliem, ne tikai materiālajām vērtībām un ka šie ideāli ir tikuši un tiek aizstāvēti bezkompromisa cīņās (sal. 20. lpp.). Vai Rietumu demokrātiju pamatvērtības kāds ir gatavs aizstāvēt ar tikpat kaislīgu un nepieņēmamu patosu, kādu pauž daudzi islāma pārstāvji? Skaidrs, ka šis jautājums ir retorisks un savā būtībā arī maldinošs: M. Kūlis paver lasītājam ieskatu islāma sabiedrības un politisko grupējumu dzīvē, kurā ļoti labi iedzīvojušies Rietumos izveidoti polittehnoloģiju musturi un moderno mediju vides pielāgojumi (īpaši sk. TK 343. lpp. un tālāk). Islāma radikālās kustības zina vai pašlaik ļoti ātri apgūst to, kā manipulēt ar cilvēku prātiem un emocijām un kā iegūt atbalstu ar mediju, propagandas un baiļu materiālo un psiholoģisko tehniku palīdzību. Norādes un apraksti, kas skar Islāma valsts propagandu (kas grāmatā papildināti ar ilustratīvo materiālu), noteikti ir viens no veiksmīgākajiem un arī informācijas ziņā svarīgākajiem grāmatas nodaļu saturiskajiem aspektiem, kam ir arī ļoti praktiska nozīme: interneta dzīlēs atrodamā informācija skar mūs tikpat tieši kā pēkšņa kultūru saskares un plaisu pieredze, un visbiežāk esam nesaņēmuši tās uztveri un izvērtējumam. Temats “propaganda, ideoloģija, nekritiski uztverta mediju informācija un viltus ziņas” noteikti kļūs tikai aktuālāks. Cik zināms recenzentam, M. Kūlis šo tematu (atkal filozofiskā patiesības idejas zuduma un patiesības izpratnes perspektīvā) turpinās jaunās publikācijās, un tās gan jau nesīs vēl papildu atziņas un nošķirumus.

Grāmata sadalīta nodaļās, kas apkopotas trīs daļās *Augsne*, *Tapšana* un *Ideja*. Katrā no tām runa ir ne tikai par Islāma valsts vēsturisku rekonstrukciju vai ar to saistītu faktu uzskaiti, bet gan arī par vēsturisko un politisko procesu neviennozīmīgumu un interpretējamību. Autors labi parāda, cik kompleksa un sarežģīta

¹ Sk. Marquard, Odo (2016) *Über die Unvermeidlichkeit der Geisteswissenschaften*. Panteos, Athena; Rojek, Tim (Hrsg.) *Texte zur Theorie der Geisteswissenschaften*. Stuttgart, 253–266.

² Norādes uz latviešu valodā rakstīto sk. Kūlis, Māris (2018) *Terorisma krustugunis: Islāma valsts*. Rīga : FSI, 24–25. Tālāk atsaucies uz grāmatu recenzijas tekstā, grāmatas nosaukumu saīsinot TK un pievienojot lapaspuses numuru.

ir Rietumu valstu (arī savstarpēji pretrunīgā) pozīcija pret Islāma valsti un politisko islāmu kopumā.

Vēl viens svarīgs grāmatas aspekts ir tās iekārtojums: daļām un nodaļām seko ne tikai piezīmes un paskaidrojumi, bet arī terminu glosārijs, literatūras saraksts un personu un organizāciju rādītājs. Te M. Kūlis balstās uz jau latviski paveikto un sadarbībā ar islāma ekspertiem noskaidroto. Lasītāja darbs, lasot grāmatu, tādējādi ir atvieglināts, jo iespējams apgūt un lietot ar islāma pasauli saistītus terminus un izmantot personvārdu atveidi. Bieži mums pietrūkst valodas skanējuma un nianšu, lai runātu par realitāti un vispār ļautu tai parādīties savā “reālumā”, tāpēc valodiski apsvērumi un diferences nebūt nav nevajadzīgs, bet gan tieši ļoti vajadzīgs filozofiskas analīzes instruments.

Autors ir ķeries pie grāmatas 2. papildinātā izdevuma veidošanas. Varbūt tajā varēs atrast vēl tiešāku un niansētāku uzsvāru uz to, kas pausts TK nodaļā *Nobeigums bez gala* (381. lpp. un tālāk). Grāmata noslēdzas ar rekursu uz F. Nīčes vārdiem par Dieva nāvi un baisi kārdinošajām un mānīgajām robežām starp dzīvību un nāvi, kuras pārkāpjot Islāma valsts radīja vīziju, kas savā metafiziskajā tiešumā un šķietamajā pretstatā Rietumu patērētājsabiedrības vājamajām labklājības vīzijām runāja asiņu un ideju valodā (TK 398. lpp.). Rietumu “politkorektuma maigais, taču nepagurstošais spiediens ikvienu [šaubu par “mūsu” dzīvesveida pareizumu – R. B.] grubulī nogludina līdz glumam spīdumam” (TK 224. lpp.) – tam iepretim islāma radikālisms noliek skaudri pirmatnēju un tiešu tikšanos ar eksistenciāliem “būt vai nebūt” un “kā būt” jautājumiem ļoti ķermeņiskā un iluzori skaidrā formā. Šis salikums (rekurs uz F. Nīči un Islāma valsts spēli ar dzīvību un nāvi) varētu vest pie jauniem atklājumiem – atkal jau ne tikai par politisko islāmu, bet gan par “mums”. Varbūt F. Nīčes vārds tik tiešām nav nejaušs viesis grāmatas noslēgumā: viņa aprakstītais Rietumu nihilisms (tas, ka nav atbildes uz jautājumu “kāpēc?” – kāpēc rīkotos,

aizstāvēt kādas vērtības, kāpēc dzīvot un kāpēc neieslīgt vispārējā vardarbībā un haosā) ir ne tikai Rietumu **vājums**, bet gan it kā entropisks Nekas (*nihil*), kas ievēl un apēd visu kultūru un laikmetu vērtības un idejas. Varbūt tas, kas grāmatā minēts kā eiropiešu apjukuma avots, vienlaikus ir arī Vakarzemes, Okcidenta varenuma iemesls? Tieši tāds – kā dievu, vērtību, svētumu un tēvzemju anihilators – tas arī varēja parādīties kā Rietumu pārakuma un varas centrs. Citiem vārdiem: tieši Eiropas un Rietumu civilizācijas būtības un likteņa izpratnē – uz islāma un citu pasaules kultūru fona – vēl daudz darāmā.³ Par to liecina, piem., *Richard Amesbury (Clemson University)* publikācijas par kristietību un islāmu jauno labējo kustību Eiropas kontekstā un par eiropiešu modernitāti mūsdienu reliģisko, pseidoreliģisko un populisma fenomenu kontekstā. Pasaules politiskās un sociālās vētras un negaisi spiež un dzen mūs aizvien no jauna un, aizvien mazāk slēpjoties no sevis, liek jautāt, kas esam un kas varam būt; ko varam vai nevaram, un kas ierobežo vai veicina šo varēšanu.

M. Kūļa grāmata sniedz ļoti plašu faktoloģisku un interpretatīvu materiālu visiem, kam interesē islāms, politiskie un sociālie procesi Tuvajos Austrumos un mūsdienu pasaulē kopumā, kultūru attiecības, kā arī Eiropas un Rietumu šodiena un nākotnes iespējas.

³ Tieši šādā aspektā šobrīd izraisījusies plaša un asi risināta diskusija par Martina Heidegera sniegtajām Rietumu nākotnes prognozēm un tagadnes diagnozēm, jo kopš 2014. gada Vitorio Klostermana izdevniecībā Heidegera Kopto rakstu izdevuma ietvaros sāks publicēt viņa *Melnās burtnīcas* – piezīmes, kuras filozofs rakstījis 20. gadsimta 30. un 40. gados. Tajās viņš runā par Rietumu likteni un jaunlaiku nihilistisko garu, kas izvēršies kā cīņa par planetāro varu. Cerams, ka šīs diskusijas interesantākie un būtiskākie aspekti būs drīzumā pieejami grāmatās arī latviešu valodā lasošajai publikai: Hermans, Frīdrihs Vilhelms fon; Alfjēri, Frančesko. *Patiesība par Heidegera Melnajām burtnīcām* (plānots publicēt 2018. gada novembrī); Bičevskis, Raivis. *Heidegera pusē* (plānots publicēt 2018. gada decembrī).